

Magyar jelenlét az Északi-sarkvidéken – kutatások és védelmi jellegű együttműködések

Bevezetés

A globális klímaváltozás okozta felmelegedés hatására átalakuló Északi-sarkvidék egyre fontosabb nemzetközi politikai tényezőként jelenik meg a nemzetközi szakirodalomban. A terület korábbi felértékelődése a hidegháború kezdetén, különösen a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége nukleáris képességeinek kifejllesztésétől számítható, majd később az interkontinentális ballisztikus rakétatechnológia megjelenésével vált teljessé. Kezdetben pufferzónaként, ütközőterületként funkcionált a két akkori szuperhatalom, az Amerikai Egyesült Államok és Szovjetunió között, de mind a mai napig a két legnagyobb nukleáris ütőerővel rendelkező ország válaszcsoportmértékű képességének kiemelt helyszíne a Jeges-tenger jégpáncélja nyújtotta terület. A Szovjetnió 1991-es megszűnésével a sarkvidéki biztonsági környezet jelentős átalakuláson ment keresztül, mivel a jogutód orosz állam képtelen volt katonai létesítményeit és haditengerészeti kapacitásait sarkvidéki területein a korábbi formában fenntartani. Az északi-sarkvidéki NATO-tagországok ezzel párhuzamosan számottevően csökkentették védelmi kapacitásukat.

Az elmúlt tizenöt évben e terület ismét a nemzetközi kapcsolatok és a biztonságpolitika látókörébe került a hidegháború utáni évtizedhez képest. A jégolvadás mértéke és a tengeri, valamint a szárazföldi területek nagyobb hozzáférhetősége számos, a régió kívüli ország érdeklődését felkeltette. Az Arktiszon a jégpáncél olvadási üteme az elmúlt 30 évben jelentősen felgyorsult, 2012-ben az első, 2020-ban pedig a második legalacsonyabb kiterjedését érte el a nyári hajózási szezon végén.¹ Ezen gazdasági lehetőségek kiaknázásának és a tengeri hajózási útvonalak jövőbeli használatának lehetősége nemcsak a térség szerepét növelheti meg a nemzetközi politikában, de a regionális sajátosságok is permanens átalakuláson mennek keresztül.² A globális klímaváltozás nem kizárólag a sarkvidékeket érinti, hanem az egész bolygó éghajlatát átalakítja. A fagyott talaj, a permafroszt olvadása nagy mennyiségű szén-dioxidot és egyéb káros anyagokat szabadít fel, ami tovább gyorsítja a felmelegedés folyamatát. A tengerjég és a gleccserek olvadása a sarkvidékeken idővel növelni fogja a tenger vízszintjét a glóbusz minden pontján.³

¹ Kővári László: Az északi regionális biztonsági komplexum és az Északi-sarkvidéki Tanács. *Felderítő Szemle*, 18. (2019), 1. 15–35.

² Szilvási Simon: Az olvadó izolacionizmus, avagy az Amerikai Egyesült Államok és az Arktisz. *AJRC-elemzések*, (2021). 8.

³ Farkas Domonkos: Az Északi-sarkvidék mint összetett biztonságpolitikai térség. *Felderítő Szemle*, 20. (2021), 3. 5–29.

A geopolitikai átalakulásban elsősorban az északi-sarkvidéki országok érintettek, illetve olyan külső szereplők, mint a Kínai Népköztársaság és India, amelyek gazdasági lehetőségeket látnak a térség átalakulásában. Azonban az említett országok mellett számos más, a térségtől távolabb fekvő ország is érdeklődéssel figyeli az Arktisz változását. Ezek között Kelet-Közép-Európa viszonylatában Lengyelországot érdemes említeni. Varsó 1957-óta üzemeltet időjárás-figyelő állomást a térségben, valamint megfigyelői státusszal rendelkezik az Északi-sarkvidéki Tanácsban (*Arctic Council*).⁴ Az említett országok közös metszéspontja a tengeri kijárat, illetve az óceánparti fekvés, amelyek révén a tengeri kereskedelemben nagymértékben részt vesznek. Magyarország ebből a szempontból kivételt jelent, ugyanis 1920-óta nem rendelkezik tengeri kijáráttal, úgynevezett tengerektől elzárt, angol kifejezéssel *landlocked* ország. A klímaváltozás következtében kialakuló szélsőséges időjárás, egyenlőtlen csapadékeloszlás, illetve éghajlatunk fokozatos melegedése hazánkban is érzékelhető. A sarkvidéki változások politikai, katonai következményei – védelmi együttműködéseink keretében – érintetté tehetik Magyarországot is, illetve a gazdasági változások világkereskedelemre gyakorolt hatása sokkal közvetlenebb módon válhat érzékelhetővé a Kárpát-medencében is.

E tanulmány elkészítésének motivációja a magyar részvétel és jelenlét történeti bemutatása az Északi-sarkvidéken, illetve a különböző tudományterületekről származó információk összegyűjtésének igénye. Mivel a kutatás jelenleg is folyamatban van, csupán részeredményekkel szolgálhat e publikáció. Kutatási területem az Északi-sarkvidék – mint biztonságpolitikai régió – éghajlati és geopolitikai változásainak katonai szempontból történő vizsgálata. A tanulmányban az északi-sarkvidéki szerepvállalás alatt a földrajzi Északi-sarkkörtől északra fekvő területeken, illetve a Jeges-tengerrel határos nyolc ország területén végzett tevékenységeket értem. Kutatásom során azzal szembesültem, hogy hazánk, Magyarország részvétele és szerepe első vizsgálódásra csekély mértékűnek látszik ebben a térségben. Azonban mivel tagjai vagyunk olyan nemzetközi szervezeteknek, mint az Európai Unió (EU)⁵ és az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO), valamint az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), az északi-sarkvidéki változások ha nem is közvetlenül, de közvetett értelemben érintik országunkat is.

A magyar sarkvidéki kutatások szerepe

A sarkvidékkel kapcsolatos tudományos igényű kutatások történetének tanulmányozásához egészen az Osztrák–Magyar Monarchia időszakáig kell visszatekintenünk. A magyar földrajztudomány keretein belül az északi-sarkvidéki felfedezések adták a sarkvidékkel kapcsolatos korai akadémiai irodalom magvát. Elmondható, hogy az 1870-es évek óta a földrajzi és éghajlati témákat taglaló hazai szakirodalom hol több, hol kevesebb

⁴ Vigh Vivien: Az Arktisz geopolitikai jelentősége a 21. században. *Hadtudományi Szemle*, 13. (2020), 2. 47–61.

⁵ Michał Łuszczuk et al.: Poland's Policy towards the Arctic. *Polish Institute of International Affairs*, 11. (2015), 113. 6.

intenzitással vizsgálta az Arktiszt. A földrajztudomány területén a mai napig számos írás születik a sarkvidékről. E munkák mellett általánosságban kijelenthető, hogy az ezredforduló utáni években a nemzetközi szakirodalmi változásokkal összhangban egyre több magyar nyelvű írás jelent meg a nemzetközi kapcsolatok és a sarkvidék politikai változásai témájában. Az akadémiai szférában az elmúlt 15 évben számos tanulmány és publikáció származott magyar szerző tollából az északi-sarkvidéki geopolitikai, biztonságpolitikai változásokkal kapcsolatban, többek között a Budapesti Corvinus Egyetem, a Pécsi Tudományegyetem, illetve a bizonyos kutatóhelyek, hazai gondolatműhelyek berkeiben. A Nemzeti Közszerzői Egyetem Hadtudományi Karának több oktatója és munkatársa írt e jelenség kapcsán a tudományterület különböző aspektusait vizsgálva. Így például született értekezés a haderők klímaváltozás következtében átalakuló szerepéről, a sarkvidéki országok területkövetelési igényeiről a nemzetközi jog és a tengerjog szempontjából, és végül, de nem utolsósorban az Oroszországi Föderáció katonai fejlesztéseiről. A Hadtudományi Doktori Iskola keretein belül két doktoranduszhallgató is e témakörben végez kutatást és készíti el disszertációját. A honvédelem.hu internetes portál 2008 és 2021 között – a téma relatíve marginális jellege ellenére – több mint 33 cikket jegyzett többségében az Északi-, valamint a Déli-sarkvidékekkel kapcsolatban.

Ezeknek körülbelül harmada a magyar katonai szerepvállalásról, együttműködésről szólt. Jelen tanulmányban a nem katonai témájú érintettséget rövidebben, ismertető jelleggel mutatom be, míg a két magyar részvételű hadgyakorlatot, illetve kiképzést részletesebben tárgyalom. Az első részben történeti áttekintésként a legkorábbi magyar érintkezést vizsgálom, vagyis a magyar részvételű expedíciót az Északkeleti-átjáró felfedezésére. Ezután a 20. század kapcsolódó fejleményeit érintve végül a 21. századi katonai érintettséget ismertetem.

Az osztrák–magyar északi-sarki expedíciók

Kevésbé ismert tény, hogy nem csupán egy északi-sarkvidéki expedíció indult az Osztrák–Magyar Monarchia égisze alatt, hanem három is, amelyek közül a második vált szélesebb körben ismertté, amikor is felfedezték a monarchia uralkodója után Ferenc József-földnek keresztelt szigetcsoportot. A korabeli nagyhatalmak békés vetélkedésének egyik terepe az Északi-sarkvidék felfedezése és a tudományos kutatás volt:⁶ a Brit Birodalom, az Amerikai Egyesült Államok, a Német Császárság, illetve Franciaország is számos expedíciót indított az Arktiszra. Ekkoriban a Föld legészakibb területén még számos fehér folt volt, olyan területek, amelyek felfedezésre, illetve feltérképezésre vártak. Ezért volt lehetséges, hogy egy közép-európai állam olyan felfedezéseket tegyen, amelyek korábban ismeretlenek voltak. Természetesen elbeszélések szerint a szigetcsoportot az ókori görögök, illetve egyes skandináv népek ismerhették, azonban nem maradtak fent erről írásos bizonyítékok. A korabeli tudományos elméletek három fő koncepciót különböztettek meg arra vonatkozóan, hogy az északi sarkpontot övező

⁶ Duncan Depledge: *The EU and the Arctic Council*. *ECFR*, 2015. április 20.

területek valójában milyen jelleget mutatnak. Az első teória szerint a sarkpontot egybefüggő jégtakaró borítja, a második szerint akár szárazföldek is tarkíthatják, az Arktiszhoz hasonlóan. A harmadik verzió szerint pedig, amely a területtel foglalkozó szakemberek elmondása alapján a leginkább befolyásolhatta a monarchia kutatóit, a sarkponton nyílt vízfelület található, amelyet jégpáncél szegélyez. Ezek az elméletek azért voltak kiemelkedően fontosak a korabeli kutatásokban, mivel meghatározták az expedíciók technikai felszereltségének kialakítását. Azok a kutatók, akik a nyílt vízfelület elméletében hittek, például csónakokkal, de akik az egybefüggő jégpáncél elméletét tartották valószínűnek, inkább kutyaszánokkal készültek a felfedezetlen területek elérésére.⁷

A monarchia első expedíciója főként a német kutatások és felfedezések nyomán érlelődött. Julius Payer, akit később az 1871-es és 1872-es osztrák–magyar expedíció tudományos vezetőjeként ismerünk, a német expedícióban is részt vett. A Német Császárság kutatói Grönlandhoz közeli területeket vizsgáltak, s próbáltak minél északabbra eljutni. E kutatások nyomán a monarchia tudósai pedig úgy döntöttek, hogy a Spitzbergáktól az Orosz Birodalomhoz tartozó Novaja Zemljáig határozzák meg úti céljukat. 1871-ben zajlott le az első felfedezőút, amelynek tudományos vezetője ugyanaz a Karl Weyprecht volt, aki a Ferenc József-föld felfedezésének expedícióját is vezette.⁸ Az első eredményei alapján a monarchia részletes elemzést készített a további expedíciók lehetséges útvonaláról. Ebben az időszakban igen kevés időjárási adat állt a kutatók rendelkezésére, továbbá a területeket leíró térképek sem léteztek még a mai formájukban. Az első expedíció során tapasztalt kedvező időjárási körülmények az egy évvel későbbi, második expedíció idején szerencsétlen fordulatot vettek – így történt, hogy a 78. szélességi fokon túl nem tudtak hajózni.

A második felfedezőút a magyar médiában – helytelenül – magyar, illetve osztrák–magyar gyarmatosításként jelenik meg. Ebben a régióban azonban nem voltak gyarmati igények és követelések a monarchia részéről, csupán arról volt szó, hogy egy tudományos expedíciót indítottak, amely a sarkvidéken átvezető tengeri utat kereste Ázsia felé.⁹ A Karl Weyprecht és Julius Payer vezetésével indított, közadakozásból finanszírozott kutatás egyik jelentős anyagi támogatója után a terület a Zichy-föld nevet kapta, továbbá a felfedezők névadása nyomán Deák Ferenc-sziget, Hungária-öböl, Vámbéry-szigetcsoport és Budapest-fok elnevezés is született ezen az úton.¹⁰ Zichy Jenő gróf egymaga 45 000 forintot adományozott az expedícióra, de a közadakozásban a kor több híres nemesi családja részt vett, köztük az Esterházy, a Batthyány, a Festetics és a Széchenyi család is. Érdekes tény, hogy a 24 fős kutatócsoportnak egyetlen magyar tagja volt, dr. Kepes Gyula hajóorvos.¹¹ A legénységet osztrák tisztek irányították, a matrózok pedig a tapasztalt dalmátok és olaszok közül kerültek ki. Kepes Gyulának nagy szerepe volt abban, hogy az expedícióban részt vevők túléljék a vállalkozást, a sarkkörüli kutatások

⁷ Németh Viktória: Az Osztrák–Magyar Monarchia és geopolitikai jelenléte az Arktiszban. *Történelmi Földrajzi Közlemények*, 7. (2019), 1–2. 73–90.

⁸ Németh (2019): i. m. 75.

⁹ Németh (2019): i. m. 80.

¹⁰ Németh (2019): i. m. 87.

¹¹ Nagy Miklós Mihály: Geográfia hadilobogó alatt. *Magyar Tudomány*, 46. (2001), 7. 788–798.

történetében kiemelkedően jó eredményként mindösszesen egy ember vesztette életét az út során. A magyar hajóorvos nemcsak magas szintű orvosi ellátást biztosított a személyzet számára, hanem az élelmezésért is felelt, valamint a növény- és állattani megfigyeléseket végezte.

Az 1882 és 1883 között meghirdetett „első nemzetközi poláris év” tette lehetővé az utolsó, harmadik expedíciót, amelyben a monarchia szintén tevékenyen részt vett. Az osztrák–magyar megfigyelőállomást a Jan Mayen-szigetre telepítették, s parancsnoka Emil von Wohlgemuth sorhajóhadnagy lett. Sikeresnek mondható, főként mai nézőpontból, hogy a monarchia az önálló sarkvidéki expedíció szervezésétől indulva képes volt nemzetközi tudományos kezdeményezést létrehozni az Északi-sarkvidék kutatására. Ezt a harmadik kutatóutat és a poláris nemzetközi év megszervezését tekinthetjük az utolsó nagyobb erőfeszítésnek az Osztrák–Magyar Monarchia égisze alatt megszervezett sarkvidéki kutatásokban. A későbbiekben egyéni expedíciók indultak, például a magyar földrajztudós, Cholnoky Jenő kutatásai a Spitzbergákon már német meghívásra zajlottak.¹² A geográfus szakember a Balaton jegesedéneke kutatása és eredményeinek nemzetközi publikálása nyomán a sarkkör korabeli, neves nemzetközi kutatóival együtt dolgozott.¹³ 1909-ben a Magyar Földrajzi Társaság fontosnak tartotta, hogy a szervezet támogatást biztosítson az Északi- vagy a Déli-sark feltérképezésére induló expedícióknak, azonban ez a célkitűzés sajnálatos módon nem valósult meg.

A svalbardi szerződés

A Spitzbergák – vagy norvég nevén Svalbard – földünk legészakibb szigetcsoportja, amely a Jeges-tengeren található. 1920. február 9-én kötötték meg a nagyhatalmak azt az egyezményt, amelyben a Spitzbergák feletti rendelkezési jogokat a Norvég Királyságra ruházták. Magyarország 1927-ben csatlakozott a szerződéshez,¹⁴ amelynek értelmében az aláíró országok szabadon használhatják annak erőforrásait és területét. Megillette az aláírókat továbbá a halászat és vadászat jogának gyakorlása, és szabadon létesíthettek hajózási, ipari, bányászati vagy kereskedelmi vállalkozásokat a szárazföldön és a parti vizeken egyaránt. Mivel a Spitzbergák a világ egyik legzordabb élőhelye, mindeddig a magyar kormány nem élt a szerződésben lefektetett jogaival, azonban napjainkig élő szerződésről beszélhetünk. A magyar médiában az elmúlt évtizedben többször is előkeverték az álláspontot, miszerint a magyar kormány értékesítette a Spitzbergákon elérhető bányászati jogokat.¹⁵ Szávay István országgyűlési képviselő tisztázni kívánta a lakosság körében megfogalmazódott kérdést, így Martonyi János külügyminiszterhez fordult 2011-ben, aki válaszában kifejtette, a Külügyminisztériumnak nincsen tudomása arról,

¹² Nagy Miklós Mihály: Boldog békeidők haditengerészei. *Haditörténelmi Közlemények*, 117. (2004), 4. 1310–1313.

¹³ Vigh (2020): i. m. 54.

¹⁴ Kiss Márton: Cholnoky Jenő élete és munkássága. *Újkor*, 2020. július 5.

¹⁵ 1927. évi XXIX. törvény a Spitzbergák tárgyában Párizsban, 1920. évi február hó 9. napján kelt Szerződés becikkelyezéséről.

hogy bármilyen jog eladása megtörtént volna. Hozzátette, a terület nem jelent többlet-lehetőséget a magyar kormány számára, mivel Norvégia és a fennhatósága alá tartozó szigetek egyébként is az Európai Gazdasági Térség részét képezik.¹⁶

A Magyar Honvédség és az északi-sarkvidéki hadgyakorlatok

Magyarország – földrajzi elhelyezkedése okán – biztonság- és védelempolitikai szempontból kívülálló szereplő az Északi-sarkvidéken. Azonban olyan nemzetközi szervezetek tagjaként, mint a NATO, az Európai Unió, illetve az Egyesült Nemzetek Szervezete, ha közvetve is, de érintetté válik a régióban történő eseményeket illetően. A Magyar Honvédség sarkvidéki tapasztalatai a köztudatban kevésbé ismertek. Hazánk katonái a NATO égisze alatt eddigi legészakibb missziós területként csupán Litvániában teljesítették nemzetközi feladataikat. Az elmúlt években két olyan főbb szerepvállalás történt a magyar katonák részéről nemzetközi katonai együttműködésekben, amelyek sarkköri országokban valósultak meg.

Trident Juncture, 2018

Az első a *Trident Juncture* elnevezésű norvégiai hadgyakorlat volt 2018-ban, amelyben NATO-tagországgként több kontingensünk is részt vett. A NATO Transzformációs Parancsnoksága (Allied Command Transformation, ACT) szervezte eseményen a 29 tagország és a békepartnerségi programból 6 ország részvételével zajlott katonai tevékenység prezentálta, milyen választ adnának a szövetség fegyveres erői az 5. cikkely hatálya alá eső esetleges kollektív védelmi szituációban. Ezen túlmenően a több mint 40 ezer fős és több ezer harcjárművet felvonultató hadgyakorlat a tagországok fegyveres erői közti interoperabilitást is elősegítette. Ez a gyakorlat a hidegháború óta az egyik legnagyobb NATO-szervezésben megvalósuló hadgyakorlat volt a térségben. Az Amerikai Egyesült Államok második flottájában szolgáló repülőgép-hordozó, a USS Harry S. Truman szintén először lépte át a sarkkört a hidegháború vége óta e hadgyakorlat keretében, jelezve a térség fontosságát.

Katonáink az összhaderőnemi gyakorlat keretében egy üzemanyag-ellátó bázis felállításáért és üzemeléséért voltak felelősek, továbbá technikai segítséget nyújtottak repülőosztatok kommunikációs biztosításában, illetve a hadgyakorlat során a norvég lakosság által megteendő lépésekre hívták fel a figyelmet.¹⁷

A svédországi Kallax városában egy tizenöt főt számláló, magyar és litván technikusokból álló csapat biztosította az ország különböző részein található repülőosztatok kommunikációs összeköttetését a hadgyakorlat egyéb résztvevőivel. Németh Sándor őrnagynak, a csoport vezetőjének beszámolója alapján feladataik között szerepelt

¹⁶ Kamu, hogy eladtuk a Spitzbergákon szerzett jogainkat. *Hvg.hu*, 2011. október 18.

¹⁷ S. Zs.: Norvégiába látogatott a Magyar Honvédség vezénylőzászlósa. *Honvédelem*, 2018. november 8.

a számítógépes munkaállomások telepítése, üzembe helyezése, működtetése és karbantartása, illetve a telefonok, nyomtatóberendezések és videó-összeköttetést biztosító eszközök internetes kapcsolatának létrehozása és fenntartása a NATO és a nemzeti alegységek számára. A kommunikáció fontosságát szinte szükségtelen hangsúlyozni a hadműveletek szempontjából. A tíz magyar és öt litván katonából álló egység 2018. október 8. és 19. között végezte el az említett feladatokat, amelyek igazi kihívást jelentettek a katonák számára.¹⁸ A norvég hadgyakorlaton szintén részt vett Somogyi János dandártábornok,¹⁹ aki a Landcom, Land Component Command – North (LCC-N) parancsnokaként több nemzetközi dandár koordinálásában is részt vett már.

Az MH Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ (angol neve alapján röviden: CIMIC²⁰) állománya 2018. október 17. és november 10. között gyakorlatozott Norvégiában, a csoport parancsnoka Nyíri Sándor őrnagy volt.²¹ A magyar CIMIC-alegység az olasz 132. Ariete Dandár alárendeltségében látta el feladatát, amely a civil környezet támogatását, valamint a helyi hatóságokkal való kapcsolatot kiépítését és fenntartását foglalta magában. A magyar katonák jelenlétükkel és a megfelelő kommunikációs stratégiákkal erősítik a nemzetközi csapatok elfogadottságát a helyi lakosság körében. A hadgyakorlat során a nemzetközi csapatmozgások jelentős megterhelést jelentenek a polgári infrastruktúrára. A magyar csoport legfőbb feladata a műveletek szempontjából kritikus jelentőségű települések beazonosítása, illetve az ezek közigazgatási vezetőivel történő kapcsolatfelvétel volt. Ezenkívül a csoport a terület általános és középiskoláiba is ellátogatott, hogy a fiatalokat is megfelelő tájékoztatásban részesítse a területen zajló tevékenység céljairól és fontosságáról.

További magyar résztvevőként az MH Anyagellátó Raktárbázis (MH ARB) 15 katonája működött közre a hadgyakorlat támogatásában német–magyar logisztikai együttműködés keretében. A Hovány-Pap Melinda hadnagy vezette állomány feladata a tábori hajtóanyagraktár telepítése, illetve üzemeltetése volt. A német és magyar egység mindvégig vegyes rajokat alkotva látta el feladatait, és már a megérkezést követő napon hozzálátott a 150 köbméteres tárolókapacitású modul, valamint a 600 köbméteres gázolajtartálypark telepítéséhez.²² Katonáink megismerkedhettek a tábori hajtóanyagraktár felépítésével, működéssel, valamint a hajtóanyag-ellátással kapcsolatos feladatokkal, így például az üzemanyag-töltő gépjárművek feltöltésével, azok lefejtésével, a minőségbiztosítással, valamint a labor működésével. A gyakorlat során öt magyar altiszt szivattyúkezelői tanfolyamon vett részt későbbi feladatok sikeres elvégzése érdekében. A *Trident Juncture 2018* nevű gyakorlat során elérhető kétféle hajtóanyagból megközelítőleg 3,5 millió litert tároltak a rendszerbe, ezt minőségbiztosítási vizsgálatok követték, végül

¹⁸ NATO, Allied Air Command Public Affairs Office: *NATO Communications and Information Systems ensure connectivity during Trident Juncture* (2018).

¹⁹ NATO, Allied Land Command Public Affairs Office: *LANDCOM Participates in Exercise Trident Juncture 2018* (2018).

²⁰ Civil-Military Cooperation.

²¹ Szabóné Varga Erika: Szakmailag felkészültek az NRF készenléti szolgálatára. *Honvédelem*, 2018. november 15.

²² Nagy Annamária: Német–magyar üzemanyag-egység együttműködés a norvégiai gyakorlaton. *Honvédelem*, 2018. október 10.

az üzemanyagokat a részt vevő egységek számára biztosították. Feladatukat tovább nehezítette, hogy különösen szigorú környezetvédelmi sztenderdeknek kellett megfelelniük.²³

Magyar honvédek Alaszkában

A második közös gyakorlat keretében 2021 végén az MH 2. vitéz Bertalan Árpád Különleges Rendeltetésű Dandárja (MH 2. KRDD) az Egyesült Államok Alaszka államában szolgáló 4-25-ös légideszantdandár harccsoport (4-25 Infantry Brigade Combat Team / Airborne, 4-24 IBTC) segítségével készült fel a *Swift Response 2022* kihívásaira. Az elméleti és gyakorlati oktatás keretében a magyar katonák többek között tapasztalatot szereztek a hideg égővi kisalegység-harcászásban. A felkészítés számos más területet is érintett: menetgyakorlat, táplálkozási és túlélési praktikák, tereptan-foglalkozások, egészségügyi és művelettervezési, sőt a megfelelő öltözetre vonatkozó ismeretek is részét képezték a programnak. Utóbbi az ezen a területen jellemző akár mínusz 40 Celsius-fokos hidegben különleges technikákat igényel. Míg a magyar katonai öltözet öt különböző réteget jelent, a sarkvidéki viszonyok között hét réteg ruházat szükséges. A hideg a technikai eszközökre is negatív hatással van: az elemek és akkumulátorok üzemidejének nagymértékű csökkenésével kell számolni. Ez hatalmas kihívást jelent tervezési szempontból. Gyalogos menetre is sor került, fedezéket építettek, valamint az éjszakát is ezekben a fedezékekben töltötték. A magyar katonák részt vettek ejtőernyős képzésben és sikeres ugrásban is, amely a havas és extrém hideg körülmények között valódi kihívást jelentett. A felkészülés mellett a 2022-es hadgyakorlat részleteit is egyeztették a 4-25 IBCT parancsnokával, Michael Shouse ezredessel és a dandár vezénylő zászlósával, Alex Kuprattyval.²⁴ A sikeres felkészülés különleges tapasztalattal gazdagította a magyar különleges rendeltetésű dandár tagjait, és újabb fejezetet nyitott a sarkvidéki országokkal folytatott katonai felkészítő műveletek sorában. Vélhetően a sarkvidéki országok egyre több hasonló jellegű tevékenységet folytatnak majd, amelyekből hazánk is kiveheti a részét akár a NATO-tagságunk, akár más együttműködés keretében.

A NATO keretében idén, 2022-ben egy harmadik esemény is jegyezhető, az úgynevezett *Cold Response 2022* hadgyakorlat, amelyen hazánk is képviseltette magát a részt vevő 23 nemzet között.²⁵ A norvég vezetésű felkészülés pontos feladatteljesítési helyeiről és konkrét feladatköeiről még nem férhető hozzá a Magyar Honvédség hivatalos közleménye.

²³ Háda István: Magyar üzemanyagok Sessvollmoenben. *Honvédelem*, 2018. szeptember 11.

²⁴ KM csoport: Miért éppen Alaszka? Különleges műveleti epizód. *Honvédelem*, 2021. december 23.

²⁵ Astri Edvardsen: Cold Response 2022: 35,000 Soldiers from 26 Countries in Northern Military Exercise. *High North News*, 2022. január 18.

Összegzés és kitekintés

A tanulmány főként a legismertebb történeti előzményeket tekintette át, illetve a magyar érintettségre jelenkori példákat sorakoztatott fel, elsősorban a Magyar Honvédség részéről. Magyarország az Osztrák–Magyar Monarchia idején haditengerészete és a bőkezű közadakozás révén jelentős eredményekkel járult hozzá a nemzetközi sarkkutatás tudományához. A trianoni békediktátum után az érdeklődés megmaradt a tudományos közösségben a távoli jégvilág iránt, habár a hősiesség felfedezéseiről hazánknak le kellett mondania. Innentől az egyéni történetek és kutatói munkásság dominált, a magyar földrajztudósok és sarkkutatók más nemzetközi vállalkozásokhoz csatlakozva folytathatták a sarkvidék tanulmányozását.

A kutatási cél elérése érdekében – amely Magyarország és az Északi-sarkvidék vonatkozásában egy átfogó, több tudományterület vizsgálatával elkészített mű – a szerző a hivatalos honvédelmi szervektől újabb anyagok közzétételét kezdeményezte a legfrissebb adatok megismerése céljából. Akár a történelmi vonatkozásokat vizsgáljuk, akár a modern kori példákat, egyaránt elmondható, hogy meglehetősen kevés magyar vonatkozású információ áll a kutató rendelkezésére. Főként a monarchia idejében alkotó szerzők jól dokumentáltak, valamint az ő munkásságukat dolgozták fel későbbi magyar szerzők is.

A tudományos kutatások mellett azok megörökítésében is beszámolhatunk magyar szerepvállalásról. Horváth Eszter magyar fotós kísérte például a 2019-ben 20 ország részvételével lebonyolított MOSAiC (*Multidisciplinary Drifting Observatory for the Study of Arctic Climate*) elnevezésű, időkeretét és anyagi ráfordítását tekintve az eddigi legnagyobb északi-sarkvidéki tudományos kutatást, valamint részt vett az *Endurance* kutatóhajó jégbe zárt maradványainak feltárásában és a munka dokumentálásában is.²⁶ Mivel azonban e tanulmány terjedelmi keretei, illetve a kutatás korai szakasza nem tette lehetővé, az Északi- és Déli-sark magyar felfedezőiről – főképp a 20. századot követő évekből – nem esett szó. E témában további eredmények várhatók, ahogy a kutatás folytatódik, mivel a szerző a köztudatban kevésbé ismert magyar személyek és szervezetek átfogó vizsgálatára törekszik az Északi-sarkvidék vonatkozásában.

Felhasznált irodalom

1927. évi XXIX. törvény a Spitzbergák tárgyában Párizsban, 1920. évi február hó 9. napján kelt Szerződés becikkelyezéséről.
- Arctic Council: *Interview with Arctic Council Observer: Poland* (2020. március 30.). Online: <http://ludovika.lnkiy.in/unWVq>
- Depledge, Duncan: The EU and the Arctic Council. *ECFR*, 2015. április 20. Online: <http://ludovika.lnkiy.in/gwMM6>

²⁶ Horváth Eszter: A magyar fotós, aki dokumentálta az Endurance felkutatását. *National Geographic*, 2022. március 15.

- Edwardsen, Astri: Cold Response 2022: 35,000 Soldiers from 26 Countries in Northern Military Exercise. *High North News*, 2022. január 18. Online: <http://ludovika.lnkiy.in/63kiY>
- Farkas Domonkos: Az Északi-sarkvidék mint összetett biztonságpolitikai térség. *Felderítő Szemle*, 20. (2021), 3. 5–29. Online: <http://ludovika.lnkiy.in/yTz7r>
- Háda István: Magyar üzemanyagosok Sessvollmoenben. *Honvédelem*, 2018. szeptember 11. Online: <http://ludovika.lnkiy.in/Vn7NM>
- Horváth Eszter: A magyar fotós, aki dokumentálta az Endurance felkutatását. *National Geographic*, 2022. március 15. Online: <http://ludovika.lnkiy.in/usxew>
- Kamu, hogy eladtuk a Spitzbergákon szerzett jogainkat. *Hvg.hu*, 2011. október 18. Online: <http://ludovika.lnkiy.in/rfQfR>
- Łuszczuk, Michał – Piotr Graczyk – Adam Stepień – Małgorzata Śmieszek: Poland’s Policy towards the Arctic. *Policy Paper*, 11. (2015), 113. 6. Online: <http://ludovika.lnkiy.in/UUvJe>
- Kiss Márton: Cholnoky Jenő élete és munkássága. *Újkor.hu*, 2020. július 5. Online: <http://ludovika.lnkiy.in/16n10>
- KM csoport: Miért éppen Alaszka? Különleges műveleti epizód. *Honvédelem*, 2021. december 23. Online: <http://ludovika.lnkiy.in/DHCYA>
- Kövári László: Az északi regionális biztonsági komplexum és az Északi-sarkvidéki Tanács. *Felderítő Szemle*, 18. (2019), 1. 15–35. Online: www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2019-1.pdf
- KÜM/14612/2011/Adm. [Martonyi János külügyminiszter válasza Szávay István országgyűlési képviselőnek] 2011. október 13. Online: www.parlament.hu/irom39/04391/04391-0001.pdf
- Nagy Miklós Mihály: Boldog békeidők haditengerészei. A k. u. k. hadiflotta utazástörténete. *Hadtörténelmi Közlemények*, 117. (2004), 4. 1310–1313. Online: <http://ludovika.lnkiy.in/UEmg2>
- Nagy Miklós Mihály: Geográfia hadilobogó alatt. *Magyar Tudomány*, 46. (2001), 7. 788–798. Online: <http://ludovika.lnkiy.in/nW3OS>
- Nagy Annamária: Német–magyar üzemanyagos együttműködés a norvégiai gyakorlaton. *Honvédelem*, 2018. október 10. Online: <http://ludovika.lnkiy.in/53YnT>
- NATO, Allied Air Command Public Affairs Office: *NATO Communications and Information Systems Ensure Connectivity during Trident Juncture* (2018). Online: <http://ludovika.lnkiy.in/7ULCe>
- NATO, Allied Land Command Public Affairs Office: *LANDCOM participates in Exercise Trident Juncture 2018* (2018). Online: <http://ludovika.lnkiy.in/ml76M>
- Németh Viktória: Az Osztrák–Magyar Monarchia és geopolitikai jelenléte az Arktisban. *Történelmi Földrajzi Közlemények*, 7. (2019), 1–2. 73–90. Online: <http://ludovika.lnkiy.in/p99PI>
- S. Zs.: Norvégiába látogatott a Magyar Honvédség vezénylőzászlósa. *Honvédelem*, 2018. november 8. Online: <http://ludovika.lnkiy.in/3dwtH>
- Szabóné Varga Erika: Szakmailag felkészültek az NRF készenléti szolgálatára. *Honvédelem*, 2018. november 15. Online: <http://ludovika.lnkiy.in/eE364>
- Szeverényi Sándor: Mi az, hogy „arktikus”, és mi az, hogy „sarkvidéki”? Őshonos és egyéb szempontok. (h. n.), Magyar Tudományos Akadémia, Nyelvtudományi Intézet, 2020. Online: <http://real.mtak.hu/106833/>
- Vigh Vivien: Az Arktisz geopolitikai jelentősége a 21. században. *Hadtudományi Szemle*, 13. (2020), 2. 47–61. Online: <https://doi.org/10.32563/hsz.2020.2.5>